

ПОДХОД ЗА ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ, АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ ОТ ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

Капитан II ранг д-р Живко Йорданов
Военна академия „Георги С. Раковски“

Резюме: Въоръжените сили на една страна независимо от нейната организация и държавно управление винаги са част от нейната система за национална сигурност. Тяхното участие в обществените отношения се развива и усложнява едновременно с развитието и усложняването на обществените отношения. Дейностите извършвана от въоръжените сили са дейности извършвани в нематериалната сфера, което значително затруднява тяхното изследване, което налага използването на специфичен подход за изследване.

Ключови думи: Въоръжени сили; подход; анализ; оценка

Въоръжените сили, независимо от организацията и държавното управление на страната, винаги са част от нейната система за национална сигурност и участват в защитата на териториалната цялост и законно установения правов ред. Следователно, тяхното участие в обществените отношения се развива и усложнява едновременно с развитието и усложняването на обществените отношения между различните субекти на гражданския оборот (Pavlov 2023, pp. 268 – 280). В същото време дейността на

въоръжените сили е част от общата активност в нематериалната сфера. Доказателство за това са редица примери на полемика между политически фракции, народни представители и представители на държавната власт относно дейността, която някои от структурите за национална сигурност е извършила, поради факта че оценката която се поставя е резултат от субективно възприемане на обективната действителност на съответния министър, депутат, експерт или друг специалист в сферата на националната сигурност. Поради това е необходимо да се създаде методика за обективна оценка с реални индикатори и точни цифрови резултати, които да обективират съответните дейности, извършвани от въоръжените сили, за да могат да бъдат подложени на обективен анализ (Delibeev 1978).

Според тълковния речник на българския език думата „подход“ означава: *съвкупност от начини и средства за пристъпване към определен проблем*¹. В случая проблемът е изследването на дейностите, извършвани от въоръжените сили на дадена страна. За да бъдат изследвани процеси в нематериалната сфера, е необходимо да бъдат събрани факти и сведения за съответния проблем, на които могат да им бъдат поставени измерими оценки. Фактологията с която боравят обществените науки, се набавя по три начина:

- от литературни източници;
- чрез събиране и обработване на статистически данни (статистическа отчетност);
- в резултат от проведени конкретни социологически изследвания и експерименти (Delibeev 1978).

Следователно, най-удачният подход за събиране и обработване на статистическа информация в нематериалната сфера, каквато е сферата на националната сигурност и отбраната, е да се приложи тристепенен социологически подход. Социологически подход означава, че се събират реални социологически и статистически данни, на които може да им бъде придадена цифрова стойност и да бъдат обективно измерени с цифрова стойност. Той е тристепенен, защото включва три степени на събиране, изследване и обработка на съответните статистически данни а именно:

- проучване на нормативни и административни актове, документи и сведения;
- провеждане на емпирично изследване за определяне на необходимите емпирични стойности на различните индикатори;
- провеждане на социален експеримент.

Така формулираният подход предполага изследването да премине през следните етапи:

1. Програмиране на изследването

Този етап е основен за подготовката на изследването. Качеството на програмирането определя цялостната подготовка, а от там и качеството на цялото изследване и събиране на достоверни емпирични данни. Програмирането на изследването включва:

- формулиране на темата, целта и задачите на изследването;
- определяне на обекта, предмета и обхвата на изследването;
- разработване на теоретичен и социологически модел на процеса на изследване;
- формулиране на основните хипотези;
- разработване на различни специфични инструменти (скалограми), които да бъдат включени в инструментариума на изследването.

Формулиране на темата, целите и задачите на изследването е първата стъпка. Темата на настоящото изследване произлиза от проблематиката на специфичните обществени отношения и административни процеси, които възникват между различни структури на въоръжените сили и други държавни органи, административни структури, юридически и физически лица по повод и във връзка с изпълнението на задълженията по служба. Следователно, необходима е емпирична оценка на административните отношения и взаимоотношенията, които възникват при взаимодействието между въоръжените сили и останалите административни единици, държавни и частни субекти в процеса на изпълнение на основната им функция по защита на националната сигурност. Удачно е темата на разработката да бъде формулирана като: *Анализ и оценка на дейностите, извършвани от въоръжените сили в защита на националната сигурност*.

Обектът на изследването може да се определи като реална, съществуваща същност в обективния свят, а *предметът* включва специфичен аспект, от който се изучава даден обект (Delibeev 1978, p. 47). Това означава, че „обект“ е по-широко понятие и включва в себе си предмета на изследването. В конкретното проучване, взаимоотношенията, които възникват между въоръжените сили, по повод изпълнение на техните функции и останалите субекти (във връзка с изпълнително-разпоредителната дейност), са част от обществените, които възникват при защита на националната сигурност на страната. Следователно, като *обект* на настоящото изследване може да се определят *обществените отношения*, свързани със защитата на

националната сигурност на страната, а като негов *предмет* – дейностите на въоръжените сили за гарантиране на националната сигурност.

2. Разработване на теоретичен и социологически модел

Разработването на социологически модел се основава на логически абстракции и наблюдения на обществения живот. То има за цел да разкрие структурата, закономерностите на функциониране на обекта, както и връзките и взаимодействията между компонентите, които я съставят (Delibeev 1978, p. 48).

3. Избор на методи за провеждане на изследването

3.1. Проучване на документи

Проучването на документи, като конкретен метод за набиране на социологически данни, представлява използване, проучване, анализиране на източници, съдържащи факти за дадени процеси и явления, характеризиращи изследвания обект (Delibeev 1978, p. 123). При този метод следва да се проучат редица писмени документи, снимки, видео- и аудиозаписи, които разкриват конкретните обстоятелства и условия за работа на системата.

В конкретното изследване се проучват източници, които съдържат необходимите данни за изследването, а именно:

– нормативни и административни актове в областта на сигурността и отбраната – в началото на изследването, за да бъдат определени институциите, участващи в системата за защита на вътрешната сигурност. За да се очертае правната рамка на техните правомощия, е необходимо да се изучат нормативните и административните актове, които се отнасят към системата за национална сигурност на страната и нейните органи. По този начин се определят участниците в системата за защита на вътрешната сигурност и взаимовръзките между тях.

– обществени, служебни и официални документи – планове за извършване на определени действия по защита на националната сигурност. Протоколи от срещи и заседания, стандартни оперативни процедури, инструкции и правила на различните институции, касаещи техните действия при разрешаване на кризи за вътрешната сигурност на страната. Като пример за такива могат да бъдат посочени: Стратегията за национална сигурност на Република България, Планът за развитие на въоръжените сили до 2020 г., Правилата за използване на сила от въоръжените сили при участие в операция по охрана на държавната граница и др.

= статистически данни – всички статистически документи, съдържащи данни в цифрова форма и обикновено систематизирани във вид на таблици, схеми, графики и т.н.

– литературни източници – всички книги, статии, студии и монографии, които касаят проблема на защитата на вътрешната сигурност на страната и взаимодействието между институциите при изпълнение на функционалните им задължения.

Методът на проучването на документи дава информация за факторите на обкръжаващата среда и тяхното влияние върху действията на длъжностните лица от институциите в различни ситуации. Заедно с останалите, този метод дава достоверни данни за цялостното състояние на системата за защита на националната сигурност и наличните взаимовръзки между различните институции – елементи на системата за защита на националната сигурност.

3.2. Емпирично социологическо изследване

Емпиричното социологическо изследване може да се определи като основно средство за набиране на социологическа информация, притежаваща актуалност, комплексност, представителност, достоверност и т.н. Това е надеждна основа за актуални теоретични обобщения и практически изводи, насочени както към усъвършенстване на теорията, така и към прогресивно изменение на социалната практика. То представлява сложен, многостранен и продължителен изследователски процес със своя логика, методика и организация (Delibeev 1978, p. 21).

За провеждане на изследването следва да се разработят специфични инструменти. В инструментариума на изследването се включват всички *документи*, с помощта на които се набират необходимите данни. В него намират място въпросите, които интересуват изследователя и логически, по необходимост, произлизат от теоретичния модел на определените емпирични индикатори.

Освен това е необходимо да се разработят една или няколко хипотези, които да бъдат конкретни и проверяеми, за да бъде гарантирана достоверност на изследването. След като се определи хипотезата, която е валидна за съответното изследване и се докаже по емпиричен път – според резултатите от събраните данни, се пристъпва към следващия етап.

3.3. Провеждане на социологически експеримент

Експериментът е метод за получаване на данни за характера и спецификата в изменението и развитието на социалните обекти под влияние на предварително зададени и управляеми фактори. (Delibeev 1978, p. 59) Чрез експеримента се извършва известно изменение в дадения социален обект с цел да се получат нови емпирични данни, въз основа на които да се из-

бере и приложи най-подходящото управленско въздействие. Експериментът винаги предполага социално-преобразователна дейност в мащабите на експерименталните обекти. Чрез него се проверяват определени хипотези, възникнали върху основата на предшестващ опит и знания (Delibeev 1978, p. 60).

Успешното провеждане на социологическия експеримент зависи от следните фактори:

- точно формулиране на основния проблем – описание на обекта и факторите, които влияят върху него;

- формулиране на основните хипотези – те са идентични с формулираните хипотези за емпиричното изследване;

- определяне на факториалните променливи – в конкретния случай това са отношенията, които възникват между въоръжените сили и други субекти при изпълнение на тяхната дейност;

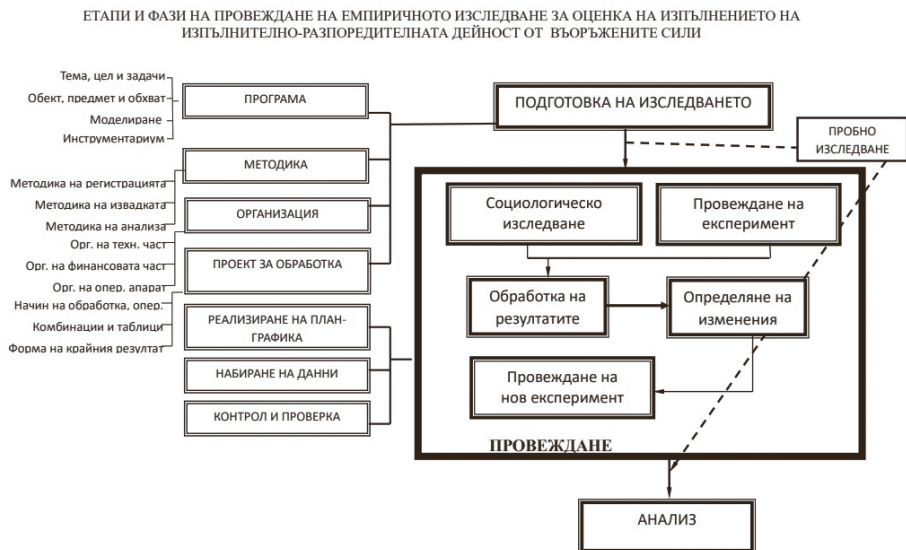
- определяне на някои специфични условия – времетраене, място, научен апарат, инструментарий и др.;

- спазване на принципа на анонимността.

Особеност на социологическия експеримент е, че се апробира приложението на нови форми, нови подходи, нови системи в социалната практика.

В доскорошната практика за провеждане на експеримент са ангажирани множество участници, стимулирани да поддържат определено поведение за определено време, с цел да се съберат необходимите данни и да се докаже или отхвърли дадена хипотеза. С развитие на технологиите този процес се оптимизира. Понастоящем това не е необходимо, защото се използват системи за симулация, които имитират поведението на обектите на изследване в обстановка, близка до реалната. Такава система е симулация J-CATS, която е основен инструмент за проиграване на учения по различни сценарии на оперативното и стратегическо ниво във въоръжените сили на Република България.

Подобен подход може да бъде описан с алгоритъма от фигура 1. Този изследователски инструмент дава възможност да бъде добивана и обективизирана точна информация, която осигурява емпирични данни за изучаване, анализ и точна оценка на конкретни дейности в нематериалната сфера, към които принадлежи широкият спектър от активности във въоръжените сили.

Фигура 1. Алгоритъм на подхода за изследване на дейностите, извършвани от въоръжените сили

В обобщение може да се каже, че описаният в фигура 1 подход за изследване на дейността на въоръжените сили, при избор на подходящи емпирични индикатори и средства за провеждане на експеримент, може да се приложи към разработването на методики за провеждане на изследване и експерименти в нематериалната сфера.

БЕЛЕЖКИ

1. Тълковен речник на българския език. [онлайн] Достъпен на: talkoven.onlinerechnik.com/duma/ПОДХОД.

ЛИТЕРАТУРА

ДЕЛИБЕЕВ, И., 1987. *Теория и методи на емпиричното социологическо изследване*, учебник за ВУЗ. София: Издателство на БКП.

ПАВЛОВ, Хр., 2023. Генезис и еволюция на идеята за правата на човека. В: *Годишник на БСУ*, т. XLVIII. Бургас. Габрово: Печатница „ЕКС-ПРЕС“. ISSN: 1311-221X.

REFERENCES

DELIBEEV, I., 1987. *Teoria i metodi na empirichnoto sotsiologichesko izsledvane*, uchebник za VUZ. Sofia: Izdatelstvo na BKP. [in Bulgarian].

PAVLOV, Hr., 2023. Genezis i evolyutsia na ideyata za pravata na choveka. In: *Godishnik na BSU*, t. XLVIII. Gabrovo: Pечатnitsa „EKS-PRES“. ISSN: 1311-221X. [in Bulgarian].

AN APPROACH TO EMPIRICAL RESEARCH, ANALYSIS AND EVALUATION OF THE ACTIVITIES IN THE ARMED FORCES

Abstract: The armed forces of a country, regardless of its organization and government, are always part of its national security system. Their participation in public relations develops and becomes more complicated simultaneously with the development and complication of public relations. The activities carried out by the armed forces are activities carried out in the intangible sphere, which significantly complicates their research, which necessitates the use of a specific research approach.

Keywords: Armed forces; approach; analysis; evaluation

CMDR (OF-4 NAVY) Dr. Zhivko Yordanov

ORCID iD: 0009-0001-5896-2398

Navy Department

Command and Staff Faculty

Rakovski National Defence College

82, Evlogi and Hristo Georgievi Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: sbs_81@abv.bg